

ТЕМА: Основні образи комедії (пан Журден, граф Дорант, графиня Дорімена, Клеонт та ін.)

Мета: вчити визначати засоби творення комічного у творі та робити узагальнення і висновки, визначати основну настанову класицизму — прагнення виховувати глядача; повторити відомості із теорії літератури; розвивати усне зв'язне мовлення; розвивати навички критичного мислення; виховувати кращі риси людського характеру, почуття краси та естетичний смак.

О Мольєр, величний Мольєр!
Ти, який так широко і в такій повноті
розкривав свої характери,
так глибоко простежував всі тіні їх...
М. Гоголь

ХІД УРОКУ

І. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

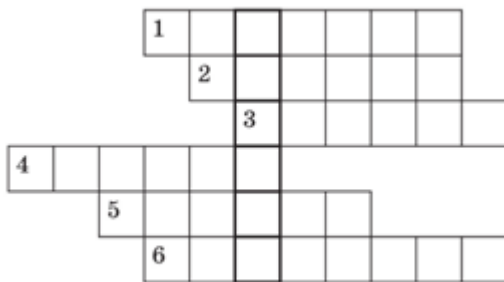
1. Інтелектуальна розминка

1) Завершіть речення

- 1) Головний герой комедії «Міщанин-шляхтич» — ...
- 2) Пан Журден прагне...
- 3) Слуги в комедії — ...
- 4) Люсіль — це...
- 5) Весела вигадка про сина турецького дворянина належить...
- 6) Перевдягнувся на турецького вельможу...
- 7) Пана Журдена посвятили в неіснуючий сан...
- 8) На бенкет пан Журден запросив...
- 9) Маркіза Доримена закохана...
- 10) У кінці комедії намічаються весілля...

2) Розгадайте кросворд

Приклад кросворду

1. Жанр твору «Міщанин-шляхтич».
 2. Збіднілий дворянин, що позичає гроші в головного героя твору.
 3. Ім'я дочки головного героя.
 4. Ім'я служниці.
 5. Ім'я слуги.
 6. Ім'я маркізи, до якої залицялись два герої твору.
- Ключове слово для перевірки. Ім'я автора твору «Міщаниншляхтич».

2. Повторення термінів із теорії літератури

Гумор — вид комічного, коли серйозне в житті зображується жартівливо, коли про людські вади говориться з добродушною посмішкою.

Іронія — засіб гумору та сатири, заснований на приховано-глузливому, зневажливо-осудливому зображенні людини чи явища.

Сатира — художні твори різних жанрів, у яких різке викриття зображуваного поєднано з його гострим осміюванням.

Сатирична розповідь — розповідь, у якій різко висміюються люди, людські вади, характери.

Антитеза — підкреслене протиставлення протилежних життєвих явищ, понять, почуттів, характерів.

II. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Основні образи комедії

Згідно з правилами класицистичної комедії, образна система «Міщанина-шляхтича» відзначається чіткістю й симетричністю побудови. Образи об'єднані в певні пари: пан Журден і пані Журден, Дорант і Дорімена, Люсіль і Клеонт, Ков'ель і Ніколь. Кожен із персонажів є художнім типом: Журден — тип міщанина, втілення марнолюбства; Дорант — лицемірний і цинічний дворянин; пані Журден — тип

сварливої дружини; Ков'ель — розумний і кмітливий слуга; Клеонт — тип благородної людини, яка понад усе ставить честь і кохання.

1.1. Образ Журдена

Пан Журден — багатий буржуа, котрий соромиться свого походження і хоче

Мал. 1. Журден

потрапити до вищого товариства. Він вважає, що за гроші можна купити все — і знання, і аристократичні манери, і любов, і титули, і посади. Журден наймає вчителів, які навчають його правилам поведінки у світському товаристві та основам наук. У сценах навчання автор викриває невігластво буржуа й водночас схоластицизм тогочасної освіти. Журден не має елементарних знань і тому стає жертвою тих, кого цікавить тільки його гаманець. Легковірному міщанина обдурюють геть усі — від учителів і кравців до графа Доранта, бо він легко піддається впливу лестощів та магії звертання «ясна вельможність».

Журден смішний у своєму прагненні за будь-яку ціну стати аристократом. Мольєр показує, як певна пристрасть чи вада може витіснити з душі людини всі гарні задатки. Так, марнолюбство заповнює весь внутрішній світ Журдена. Він від природи не дурний, адже зумів примножити капітал свого батька. Бачить шахрайство кравця. Віддає перевагу

народним пісням перед салонними серенадами. Помічає, що Дорант ошукує його, але погоджується на це, аби мати змогу на рівних спілкуватися з аристократами. Пан Журден має достатньо розуму, аби зрозуміти, що вчителі пропонують йому мертві істини, які не розвивають, а навпаки, стримують природу людини, її природні бажання і почуття. Однак прагнення здобути дворянство стає сильнішим за здоровий глузд: увесь розум і природне ество в Журдені поступаються марнославству.

З Журдена всі сміються, явно чи потайки. Пані Журден відверто картає його. Дорант підлещується до нього, хоч у душі зневажає. Слуги Ков'ель і Ніколь не можуть стримати сміху при появі Журдена у «великосвітському» вбранні. Але ніщо не здатне здолати пристрасті Журдена, яка стає не просто смішною, а й небезпечною для оточуючих. Він ображає й обдурює дружину, жорстоко поводить з слугами, готовий пожертвувати щастям власної дочки заради аристократичного звання.

Журден показаний у п'єсі неосвіченим, грубим, сповненим марнолюбства, хоча загалом він добродушний і щирий, часом зворушливо наївний. З нього можна сміятися, але його нема за що зневажати. Як писав Д. Дідро, «смішний не той, хто знає про свою ваду, а той, хто не знає і впевнений у собі». Журден щиро дивується, що він говорить прозою, що є така наука логіка, що слова складаються із звуків. Він ніби вперше відкриває для себе світ, і це викликає сміх. Але глядачі зрозуміли, що у п'єсі «Міщанин-шляхтич» Мольєр з буржуа тільки посміявся, а справжнє вістря його сатири спрямоване проти аристократів, у зображенні яких він не пошкодував викривальних засобів. Журден, хоча й кумедний у своєму бажанні стати шляхтичем, але все ж таки кращий за Доранта й Дорімену, бо залишається щирим у своїх прагненнях, тоді як вони втратили будь-яке уявлення про честь і совість.

1.2. Образ графа Доранта. Граф Дорант — зубожілий аристократ, людина без моральних норм. Він обдурює Журдена, не гребуючи жодними засобами, аби видурити в

того гроші. І все це під маскою вишуканості й благопристойності. Удаючи із себе друга Журдена, Дорант живе за його рахунок і за його гроші робить подарунки Дорімені. У Доранта немає нічого, окрім його титула. Він збіднів не тільки матеріально, а й духовно. Єдине, що вміє граф, — це витратити гроші, жити порожнім життям і лицемірити.

Мольєр гіперболізує вади Доранта, і найвищої точки ця гіперболізація сягає у сцені посвяти Журдена в «мамамуші».

Мал. 2. Дорант

Дорант, який називався другом Журдена, нічого не має проти розіграшу над ним, остаточно виявляючи цим свою ницість. «Розбещеність і безсоромність, помножені на лицемірство, — ось образ безчестя в комедії «Міщанин-шляхтич», — писав про

графа Доранта французький критик Н. Пуссі. **Образ маркизи Дорімени.** Образ маркизи Дорімени поданий також у сатиричному плані. Це молода вдова, яка прагне розкоші, світських розваг і хоче зробити вигідну партію. Вважаючи графа Доранта багатим, вона погоджується

вийти за нього заміж, радіючи, що заволодіє не тільки його серцем, а й майном. Проте Дорімена потрапляє у тенета власної розбещеності, її вади обертаються проти неї самої.

1.3. Образ пані Журден. Здоровий глузд утілений в образі пані Журден. Вона розуміє всю безглуздість поведінки чоловіка, викриває Доранта й Дорімену, щиро хоче щастя для своєї дочки із чесним Клеонтом. Однак пані Журден не є позитивним ідеалом драматурга, оскільки вона надто сварлива, брутальна й обмежена.

1.4. Образи представників молодого покоління. Позитивний ідеал автора втілено у представниках молодого покоління. Люсіль і Клеонт — освічені, чесні й добрі

Мал. 4. Пані Журден

молоді люди. Вони не соромляться свого походження, понад усе цінують в людях моральні якості, чисті й високі почуття, борються за своє щастя. Устами Клеонта виражається авторська позиція, утверджується цінність особистості незалежно від її стану, засуджуються вади суспільства: «Я вважаю, що всякий обман принижує порядну людину. Негідно ховати своє справжнє походження, з'являтися товариству на очі під чужим титулом, видавати себе не за те, що ми є насправді.

Звичайно, мої предки обіймали почесні посади, сам я чесно прослужив шість років у

війську, і достатки мої такі, що я сподіваюся зайняти не останнє місце в товаристві, проте, незважаючи на все це, я не маю бажання привласнювати собі те звання, яке не належить мені з народження, хоч, може, інші на моєму місці і вважали б, що вони мають право це зробити; отже, скажу вам відверто, я — не шляхетного роду». Клеонт не дворянин, але має справжнє благородство душі і власну гідність. Він веде чесний спосіб життя, віддано служить державі. Цей образ протиставлений негативним персонажам комедії. За свої високі моральні якості Клеонт винагороджується у п'єсі шлюбом з Люсіль. Дочку Журдена змальовано у творі менш виразно, але добре показано її привабливі риси — красу, людяність і здатність до високого кохання. Автор утверджує силу взаємних почуттів, що важать більше за титули й багатство.

Закоханим допомагають з'єднатися слуги Ніколь і Ков'ель, які представляють народні типи. Весела й гостра на язик Ніколь і винахідливий та кмітливий Ков'ель втілюють позитивне, природне, гуманне начало. Ці образи протиставлені егоїзму буржуазії та нищоті дворянства. Слуги висловлюють розумні, тверезі оцінки подій та людей, вони активніші від своїх хазяїв. Без витівки, яку придумав Ков'ель, Люсіль і Клеонт не змогли б одружитися. Те, що всю «режисуру» розіграшу автор віддає Ков'елю, підкреслює глибоку віру Мольєра в народ, у його розум і творчі можливості, у здатність відновити справедливість.

Хоча в кожному з персонажів підкреслюється якась одна риса, не можна не помітити, що Мольєр у п'єсі «Міщанин-шляхтич» прагнув до багатогранності зображення людських характерів (так, Журден — утілення не тільки гіпертрофованого марнолюбства, а й

наївності, невігластва, практичності тощо). Ця неоднозначність образів була новим кроком у розвитку жанру класицистичної комедії.

2. **Образи комічного.** У п'єсі Мольєра панує атмосфера сміху. Драматург використовує сміх для викриття негативних рис людей і вад суспільства. Сміх у комедії має величезну виховну силу, бо з його допомогою автор показує справжнє обличчя людства. Сміх допомагає людям посміятися із себе, побачити те, чого вони раніше не помічали.

Сміх у комедії «Міщанин-шляхтич» має не тільки історичну основу: епоха Людовіка XIV давно минула, стосунки між дворянством і буржуазією нині не актуальні, а п'єса й

досі подобається публіці. А це означає, що автор втілює у своїх персонажах не стільки індивідуально-конкретне, скільки те, що завжди було й буде притаманне людській натурі. Мольєр, як видатний майстер комедії, показав ті загальні недоліки, що живуть у людях і до сьогодні,— марнославство, лицемірство, невігластво, пихатість тощо.

Сміх Мольєра багатозначний за своїм змістом. Він то веселий, доброзичливий, життєрадісний, то викривальний, нищівний. Багатозначність сміху зумовлює розмаїття засобів комічного у п'єсі. У зображенні Журдена, пані Журден, закоханих автор

віддає перевагу гумору та іронії. Глядачі весело сміються, коли кравець пояснює Журденові, що на костюмах аристократів квіточки мають бути розташовані лише голівками вниз, коли вчителі навчають Журдена гарних манер або коли його посвячують у «мамамуші». Викликає сміх і гумористична сцена сварки Клеонта й Люсіль, і кожна поява пані Журден, яка весь час лається. Тим часом при змалюванні образів аристократів застосовують! я гостріші засоби комічного — сатира та сарказм. Якщо вчинки Журдена лише висміюються, то спосіб життя Доранта й Дорімени рішуче засуджується.

Мольєр був блискучим майстром комізму. Комізм у «Міщанині-шляхтичі» виникає і в окремих ситуаціях, в які потрапляють герої п'єси, і в їхніх висловлюваннях (яскравий приклад словесного комізму — «турецька» мова, вигадана автором). Проте комізм криється передусім у характерах персонажів і виявляється через їхні вчинки та діалоги. Не обмежуючись зображенням комічних моментів, драматург створив живі сатиричні образи, які не втратили свого значення і в наш час. Комічні ефекти в комедії Мольєра ґрунтуються на широкому використанні можливостей народного театру, що надає п'єсі особливої життєвості та дієвості.

Сміх у комедії «Міщанин-шляхтич» — це спосіб викриття лицемірної моралі та рабської психології суспільства, це вираження демократичної точки зору автора і моральний урок не тільки сучасникам драматурга, а й нашому сьогоденню.

III. РЕФЛЕКСІЯ

Узагальнюючі запитання

- Що є домінуючою рисою характеру пана Журдена?
- Чи можемо ми сказати, що основним об'єктом сатиричного зображення в п'єсі є пан Журден?

- Яку мету, на вашу думку, має граф Дорант? Яку роль відведено графом пану Журдену?
- Про які риси характеру Доранта можна говорити?
- Чи є в комедії порядні люди?
- Якою є тема комедії?
- Які засоби комічного автор використав, щоб найбільш точно змалювати своїх персонажів?
- Що висміює і що прославляє Мольєр у комедії?
- Які моральні висновки можна зробити, розглянувши образ пана Журдена?

IV. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

Визначте тему комедії «Міщанин-шляхтич».

З'ясуйте особливості конфліктів у п'єсі.

Визначте особливості жанру комедії «Міщанин-шляхтич».

Поміркуйте і дайте відповідь:

- Що викликає у вас сміх, коли ви читаете про навчання Журдена? Хіба це смішно, що людина вчиться?
- На кого Журден хоче бути схожим? Чи варті його ідеали наслідування?
- Чи можна назвати Журдена «зовсім темним», як казав учитель музики?
- Хто з персонажів утілює здоровий глузд? Наведіть цитати, що розкривають ставлення цих людей до Журдена.
- Хто допомагає відновити справедливість і сприяє шлюбу Клеонта з Люсіль, обдуривши Журдена? У чому тут виявляється позиція автора? На чиєму він боці?
- Які риси класицистичної комедії втілені в п'єсі «Міщанин-шляхтич»?
- У чому Мольєр був новатором?
- Які традиції народного театру простежуються в комедії «Міщанин-шляхтич»?
- Які два види комедії розробляв Мольєр? Чи наявні їхні риси у п'єсі? Доведіть свою думку прикладами.
- З'ясуйте природу сміху Мольєра. Проти чого був спрямований цей сміх?
- Повторіть визначення видів комічного, наведіть приклади та з'ясуйте їхні функції, спираючись на текст комедії.

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Напишіть невеликий твір-роздум на тему «Які вони, сучасні журдени?».